

# HB onderwijs op de Griffel



## de Griffel

Katholieke basisschool



# **HB onderwijs op de Griffel**

© januari 2020

Linda Kroon

Janneke van Manen

## INLEIDING

Alle leerlingen hebben recht op goed en passend onderwijs. Om tegemoet te komen aan verschillen tussen leerlingen, wordt op onze school gedifferentieerd onderwijs geboden. Voor leerlingen die meer aankunnen, wordt Levelwerk geboden in de klas en waar nodig volgen leerlingen onderwijs in de Uitdaagklas buiten de klas. Deze zelfde structuur wordt op meerdere basisscholen aangehouden. Voor sommige (hoog)begaafde kinderen in het basisonderwijs is dit echter nog niet voldoende. Deze kinderen hebben specifieke onderwijs- en begeleidingsbehoeften waar beter in voorzien moet worden. Als zij niet de juiste begeleiding krijgen, kan dat leiden tot onderpresteren, faalangst, probleemgedrag en in extreme gevallen zelfs tot thuiszitten.

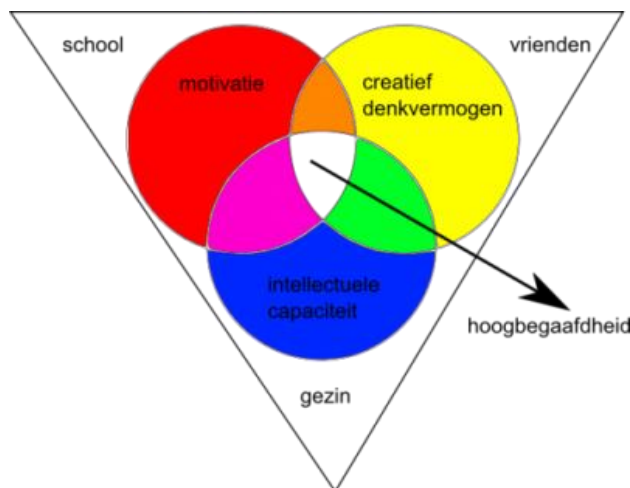
Wij willen een beter passende oplossing zoeken voor onze (hoog)begaafde leerlingen, maar ook voor andere hoogbegaafde leerlingen in Zeist (en omstreken). In de omgeving van Zeist is, gezien wachtlijsten op andere scholen, nog te weinig passend onderwijsaanbod voor deze leerlingen. Daarom willen we zoeken naar balans tussen voldoende passend onderwijsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen in een groep met ontwikkelingsgelijken enerzijds en contact en samenwerking met leeftijdsgelijken (maar anders qua ontwikkelingsniveau) anderzijds. Op deze manier willen we deze (hoog)begaafde leerlingen voorbereiden op een plek in onze maatschappij.

In dit beleidsplan beschrijven we een theoretisch kader omtrent (hoog)begaafdheid en onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde leerlingen, de structuur die we als school willen neerzetten om ons onderwijs op deze behoeften af te stemmen en het aannamebeleid dat hiervoor zal gelden.

## THEORETISCH KADER

### WAT VERSTAAN WIJ ONDER (HOOG)BEGAAFDHEID?

Er bestaat geen eenduidige definitie van hoogbegaafdheid. In de literatuur zijn verschillende modellen en definities te vinden die wij als school hanteren. Eén van de meest duidelijke en meest gebruikte modellen die een beschrijving geeft van hoogbegaafdheid en tevens het model is dat wij op de Griffel hanteren, is het Triadisch Interdependentiemodel (Mönks & Ypenburg, 1995, zie Figuur 1).



*Figuur 1. Triadisch Interdependentiemodel (Hogeboom, Aarntzen, Brouwer, Cox, & Van Gilst, 2012)*

Volgens het Triadisch Interdependentiemodel dient er sprake te zijn van drie persoonlijkheidsfactoren om van hoogbegaafdheid te kunnen spreken (Dai, Swanson & Cheng, 2011; Mooij, 2013; Reis & Renzulli, 2010):

- een bovengemiddelde intelligentie (een totale IQ-score van boven de 130);
- een hoge mate van creativiteit: een creërend denkvermogen, waardoor een mens in staat is om buiten de reguliere kaders oplossingen voor problemen te zoeken;

- een hoog niveau van taakgerichtheid en veel eigen structureringsvermogen, waardoor een mens meer en diepgaand gemotiveerd aan taken kan werken en zich verder kan ontwikkelen en hierbij doorzettingsvermogen vertoont.

Dit zijn echter niet de enige factoren die bepalen of een kind zich manifesteert als hoogbegaafd. Ook de omgevingsfactoren zijn van groot belang om tot prestaties op hoogbegaafd niveau te komen. De factoren school, gezin en leeftijdsgenoten zijn hiervoor doorslaggevend (Heller, 2004; Heller, 2012; Mönks & Ypenburg, 1995). Een kind moet op school voldoende begeleid en uitgedaagd worden om zich te kunnen ontwikkelen om alle persoonlijkheidsfactoren te kunnen laten zien. Ook in het gezin moet een kind hiervoor ruimte krijgen en ouders moeten de talenten op een evenwichtige manier stimuleren. Een goede relatie met leeftijdsgenoten is van belang. Een hoogbegaafd kind kan meer moeite hebben met aanpassen aan zijn leeftijdsgenoten, omdat ze veelal cognitief op een ander niveau zitten. Omgaan met andere hoog-en/of meerbegaafde kinderen kan hierin helpen (Van Gerven, 2002).

Een hoog intelligent kind kan zich ontwikkelen tot een hoogbegaafd persoon wanneer de drie persoonlijkheidskenmerken in hoge mate aanwezig zijn, er een positief stimulerende omgeving is en er onderlinge harmonie bestaat tussen de zes genoemde factoren. Volgens het Triadisch Interdependentiemodel blinkt een hoogbegaafde uit op meerdere gebieden. In de praktijk zijn er echter ook kinderen die op één (vak)gebied uitblinken. In dat geval spreken we niet van hoogbegaafde leerlingen, maar over begaafde leerlingen. Deze leerlingen kunnen gedeeltelijk dezelfde problemen ervaren als hoogbegaafde leerlingen en hebben misschien op dat vakgebied dezelfde aanpak nodig. Het Triadisch Interdependentiemodel is bedoeld om op een bepaalde manier naar kinderen te kijken. De leerkracht kan dan kijken welke kenmerken al aanwezig zijn en welke aangescherpt moeten worden om een kind te helpen optimaal te ontwikkelen.

## PROFIELEN VAN BEGAAFDE LEERLINGEN

Begaafdheid kan zich, door verschillen in aanleg en omgevingsfactoren, op verschillende manieren uiten in zichtbaar gedrag. De mate van sociale aanpassing en de hoogte van de prestaties zijn twee dimensies waarin begaafde leerlingen verschillen. Op basis van deze dimensies hebben Betts & Neihart (2010) verschillende profielen van begaafde en getalenteerde leerlingen opgesteld, die informatie verschaffen over hun gedrag, gevoelens en behoeften (zie Tabel 1). Deze profielen bieden houvast in het herkennen van (hoog)begaafde leerlingen, het inschatten van hun onderwijsbehoeften en het voorzien daarin (zie Bijlage 1).

De profielen van begaafde leerlingen laten zien dat (hoog)begaafde leerlingen niet per definitie succesvol zijn. (Hoog)begaafde leerlingen kunnen tegen veel problemen aanlopen tijdens de schoolloopbaan (Haenen & Mol Lous, 2012). Om beter aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van deze leerlingen zijn er steeds meer aparte voorzieningen voor (hoog)begaafde leerlingen ontwikkeld, waarbij ze geheel of gedeeltelijk in aparte klassen, groepen of scholen onderwijs volgen (Hoogeveen, Van Hell, Mooij, & Verhoeven, 2004).

Tabel 1

*Profielen hoogbegaafde leerlingen (Betts & Neihart, 2010; Haenen & Mol Lous, 2014)*

| Profiel                      | De leerling...                                                                                                                                                                                   | De leerkracht kan de leerling...                                                                                      |
|------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Succesvolle leerling         | ... past zich aan aan het onderwijs<br>... haalt hoge cijfers<br>... maakt makkelijk contact<br>... vindt mening van omgeving belangrijk<br>... is perfectionistisch<br>... kan faalangst hebben | ... coachen om autonoom te handelen<br>... leren leren                                                                |
| Uitdagend creatieve leerling | ... is creatief<br>... haalt hoge cijfers<br>... kan tactloos/sarcastisch zijn<br>... kan door conflicten laag zelfbeeld hebben                                                                  | ... uitdagen met verrijking<br>... bewust maken van kwaliteiten<br>... coachen op het gebied van sociale vaardigheden |

|                                                 |                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                    |
|-------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Onderduikende leerling                          | ... heeft veel sociale contacten<br>... haalt prima cijfers<br>... verbergt hoogbegaafdheid<br>... kan meer presteren dan hij laat zien                               | ... in de gaten houden of hij ineens motivatie of interesse verliest<br>... accepteren<br>... bewust maken van kwaliteiten<br>... verdieping geven |
| Risicoleerling (drop-out)                       | ... is gefrustreerd over het onderwijssysteem<br>... kan een laag zelfbeeld hebben                                                                                    | ... bewust maken van kwaliteiten<br>... coachen op het gebied van zelfbeeld<br>... leren leren                                                     |
| Dubbel bijzonder (tevens gedrags-/leerprobleem) | ... merkt dat leren niet altijd gaat zoals verwacht<br>... kan een laag zelfbeeld hebben                                                                              | ... succes laten ervaren<br>... extra begeleiden op het gebied van gedrags-/leerprobleem                                                           |
| Autonome leerling                               | ... werkt effectief<br>... is intrinsiek gemotiveerd<br>... heeft succeservaringen<br>... kan een positief zelfbeeld hebben<br>... weet dat inzet nodig is voor leren | ... erkennen van hoogbegaafdheid<br>... uitdagen met verrijking                                                                                    |

## UITDAGINGEN VAN (HOOG)BEGAAFDE LEERLINGEN

Volgens Koenderink (2012) kunnen (hoog)begaafde leerlingen tegen een zevental uitdagingen aanlopen. Op deze aspecten dient in het onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen dan ook extra te worden ingezoomd.

### DE UITDAGING VAN DE OVERTUIGINGEN

Veel vastgelopen (hoog)begaafde leerlingen schrijven falen toe aan externe factoren waar ze geen invloed op hebben. Hierdoor zien zij het belang niet in van inzet en doorzettingsvermogen. Het is van belang dat deze leerlingen met kleine succeservaringen en feedback op inzet en doorzettingsvermogen gaan ontdekken dat je resultaat boekt als je je talent combineert met inzet en strategiegebruik.

### DE UITDAGING VAN HET GEHEUGEN

(Hoog)begaafde leerlingen leren vaak op een begrijpende manier, zonder te hoeven 'stampen'. Hierdoor wordt het geheugen onvoldoende aangesproken. Op het moment dat van hen wél wordt verwacht zaken te onthouden, lopen zij vast. Het is voor hen van belang dat hen wordt uitgelegd waarom ze zich moeten inspannen om bepaalde zaken te automatiseren en uit het hoofd te leren. Hiervoor is een top-down benadering van de lesstof wenselijk.

### DE UITDAGING VAN DE MOTIVATIE

(Hoog)begaafde leerlingen zijn niet zelden onderpresteerders, die de motivatie voor het leren zijn verloren. Door eerst aansluiting te zoeken bij dat waar de leerling warm voor loopt (matching), kun je daarna het veilige kennisdomein van het kind gaan oprekken (stretching). Dit in combinatie met duidelijke regels en warme begeleiding kan de motivatie van de leerlingen weer versterken.

### DE UITDAGING VAN DE FRUSTRATIEOLERANTIE

Veel (hoog)begaafde leerlingen hebben niet geleerd om zich in te spannen, waardoor zij een smalle band van uitdaging en een lage frustratietolerantie ontwikkelen. Het is om deze reden belangrijk dat er aandacht is voor leren leren aan de hand van leerstof op het juiste niveau met passende eisen aan de opdracht. Hierbij moet de leerkracht leerlingen leren dat ze intellectuele capaciteit kunnen ontwikkelen door er tijd en moeite in te steken (*growth mindset*) (Haenen & Mol Lous, 2014). Hiervoor zijn goede leergesprekken, effectieve feedback op het leerproces en de inzet van metacognitieve vaardigheden van belang (Veenman, Elshout, & Meijer., 1997).

### DE UITDAGING VAN HET SAMENWERKEN

(Hoog)begaafde leerlingen hebben over het algemeen moeite met samenwerken, door een beperkte mate van empathie, een snel denkt tempo en een andere manier van denken. (Hoog)begaafde leerlingen hebben het nodig om veel aandacht te besteden aan basale samenwerkingsvaardigheden (o.a. actief luisteren, elkaar laten uitspreken, omgaan met uitgestelde aandacht, het geven van 'ik-boodschappen'). Daarnaast is het belangrijk dat deze leerlingen weten waarom ze moeten samenwerken.

#### DE UITDAGING VAN HET ZELFSTANDIG WERKEN

Van leerlingen in het voortgezet onderwijs wordt, met name op de hogere niveaus, een grote mate van zelfsturing gevraagd. Hiervoor is doorzettingsvermogen nodig en het leren omgaan met fouten. Door een hoge mate van perfectionisme van veel (hoog)begaafde leerlingen, wat kan leiden tot faalangst, is het van belang dat feedback wordt gegeven op strategie en proces en niet op resultaat. Daarnaast moet aandacht worden besteed aan omgaan met fouten, probleemoplossen, doorzettingsvermogen, omgaan met uitgestelde aandacht, omgaan met spanning en het vergroten van de band van uitdaging.

#### DE UITDAGING VAN HET WEGWERKEN VAN HIATEN

(Hoog)begaafde leerlingen hebben meer kans om hiaten op te lopen dan andere leerlingen door versnellen of doordat zij vaak konden compenseren met hun intelligentie. Door pretoetsen, regelmatige herhaling en overhoring van oude stof en oude strategieën kunnen hiaten vroegtijdig worden opgespoord én worden weggewerkt.

#### UITDAGINGEN BIJ HET OVERSTAPPEN NAAR EEN VOL- OF DEELTIJDSKLAS VOOR (HOOG)BEGAAFDE LEERLINGEN

Naast bovenstaande uitdagingen ligt er een uitdaging in het zelfbeeld van (hoog)begaafde leerlingen die overstappen van een reguliere klas naar een vol- of deeltijdsklas voor (hoog)begaafde leerlingen. Hierbij is sprake van het big-fish-little-pond-effect: (hoog)begaafde leerlingen die in een reguliere groep zitten, excelleren in veel opzichten ten opzichte van de groep, wat hun zelfbeeld verhoogt. Dit is bij (hoog)begaafde leerlingen in een groep met ontwikkelingsgelijken niet het geval. Daarom is het van belang dat geen competitieve oriëntatie wordt gehanteerd, waarbij leerlingen hun prestaties vergelijken met anderen, maar dat het onderwijs meer individueel georiënteerd is (Marsh, Chessor, Craven & Roche., 1995; Marsh & Hau, 2003). In het onderwijs moet dan ook veel aandacht zijn voor eigen leerdoelen, het proces en voor het vieren van individuele succeservaringen.

## ONDERWIJS AAN (HOOG)BEGAAFDE LEERLINGEN OP DE GRIFFEL

#### VERANTWOORDING

(Hoog)begaafde leerlingen hebben een andere aanpak nodig dan gemiddeld begaafde leerlingen (Houkema, 2008). Aangepast onderwijs voor (hoog)begaafde leerlingen is dan ook geen luxe, maar noodzaak. Volgens een onderzoek van Hoogeveen et al. (2004) is een onderwijsomgeving adequaat te noemen voor (hoog)begaafde leerlingen als deze situatie functioneert als katalysator voor het tot uiting komen van de mogelijkheden van de (hoog)begaafde leerling. Er kan echter niet één onderwijsaanpassing genoemd worden die dit in zijn totaliteit kan bieden voor iedere leerling. Het is daarom van belang dat er binnen een school meerdere aanpassingen geboden worden. Vervolgens kan worden nagegaan welke aanpassing bij een specifieke leerling tot de beste cognitieve en sociaal-emotionele resultaten leidt (Hoogeveen et al., 2004).

Op de Griffel hebben we de volgende onderwijsaanpassingen voor meer- en hoogbegaafde leerlingen, om voor elke leerling een passende onderwijsomgeving te bieden:

- 1) compacten en verrijken in de klas m.b.v. Levelwerk en \*\*\*-werk vanuit de methoden;
- 2) compacten en verrijken in de klas met daarbovenop een dagdeel Uitdaagklas per week;
- 3) zes dagdelen HB-onderwijs in een specifieke klas met ontwikkelingsgelijken, vier dagdelen onderwijs in de reguliere groep.

Deze aanpassingen zijn in Tabel 2 nader uitgewerkt.

Tabel 2

*Onderwijsaanpassingen voor meer- en hoogbegaafde leerlingen op de Griffel*

|         | In de groep                                                                          | 1 dagdeel buiten de groep                                                                                                                                                                    | HB klas                                                                                                                                                                                                                                |
|---------|--------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Wie     | Leerlingen begaafd op één of meerdere ontwikkelingsgebieden                          | Meer- of hoogbegaafde leerlingen (alle cognitieve ontwikkelingsgebieden)                                                                                                                     | (Hoog)begaafde leerlingen die vastlopen in het reguliere onderwijsaanbod                                                                                                                                                               |
| Wat     | Levelwerk                                                                            | Levelwerk + Uitdaagklas                                                                                                                                                                      | Alle ochtenden + vrijdagmiddag onderwijs in de HB-klas, vier middagen les in reguliere leerjaar                                                                                                                                        |
| Waarom  | Moeten zich blijven ontwikkelen en uitgedaagd worden.                                | Moeten zich blijven ontwikkelen en uitdagen, zich met gelijkgestemden kunnen meten met aandacht voor leren leren.                                                                            | Hebben meer specifieke onderwijsbehoeften en ondersteuning nodig, waaraan tegemoet kan worden gekomen door onderwijs met ontwikkelingsgelijken, maar moeten daarnaast ook leren omgaan met leerlingen met andere ontwikkelingsniveaus. |
| Waar    | In de eigen klas onder begeleiding van de eigen leerkracht                           | Levelwerk: in de klas onder begeleiding van de eigen leerkracht;<br>Uitdaagklas: met ontwikkelingsgelijken onder begeleiding van meer- en hoogbegaafdheidsspecialist                         | 6 dagdelen HB-klas: specifiek lokaal;<br>4 middagen: aansluiten bij reguliere groep van dat leerjaar                                                                                                                                   |
| Wanneer | Gedurende de schooldag                                                               | Een dagdeel in de week                                                                                                                                                                       | Zes dagdelen per week                                                                                                                                                                                                                  |
| Hoe     | Compacten reguliere lesstof, verrijkingsopdrachten, extra materiaal uit de Levelbox. | Levelwerk: compacten reguliere lesstof, verrijkingsopdrachten, extra materiaal uit de Levelbox.<br>Uitdaagklas: eigen projecten met aandacht voor o.a. leren leren en onderzoeksvaardigheden | Compacten vanuit top-down benadering van reguliere lesstof in drie dagdelen, verbreden met grootschalige projecten en andere vakgebieden met aandacht voor o.a. leren leren en onderzoeksvaardigheden                                  |

In de HB-klas op de Griffel kunnen we leerlingen in hun ecologische omgeving onderwijs bieden dat past bij hun behoeften, zodat ze sociale relaties ontwikkelen in de directe persoonlijke sfeer. Dit draagt bij aan het welzijn van een kind (Jeninga & Van Meersbergen, 2012). Uit diverse onderzoeken blijkt verder dat een aparte groep met (hoog)begaafde leerlingen positieve effecten heeft op prestaties op het gebied van taal, rekenen, sociale en exacte vakken en creativiteit (Delcourt, Loyd, Cornell, & Goldberg, 1994). Negatieve effecten werden gevonden met betrekking tot schoolprestaties in het algemeen, testangst (Zeidner & Schleyer, 1999) en gedrag (Delcourt et al., 1994). Dit lijkt onder andere te verklaren door het eerder genoemde big-fish-little-pond-effect. In ons onderwijs in de Uitdaagklas en HB-klas moet daarom veelvuldig aandacht worden besteed aan verhoging van het eigen (academisch) zelfbeeld, psycho-educatie (wat is hoogbegaafdheid, wat betekent dat voor de manier waarop jij leert en waarop anderen leren en wat kun je met die informatie) en beheersingsleren.

Wij kiezen bewust voor een menging van HB-onderwijs met de reguliere groep, omdat wij het essentieel vinden dat alle leerlingen elkaar ontmoeten en van en met elkaar leren, mede met het oog op de participatie in de maatschappij.

#### KEUZE VAN LEERSTOF

De leerstof wordt gekenmerkt door verrijking en compacting. Bij verrijking is het van belang dat deze niet bovenop de reguliere leerstof wordt aangeboden, maar in plaats daarvan. Het is daarvoor ook noodzakelijk dat er 'compacting' plaatsvindt van de reguliere leerstof. De keuze en de beoordeling van de aangepaste leerstof dienen een theoretische basis te hebben, waarbij het accent ligt op het leerproces in plaats van op het product. Het uitgangspunt voor keuze en beoordeling van de lesstof is dat een leerling controle krijgt over zijn of haar denk- en werkstrategieën, zoals het durven aangaan van uitdagingen. Het gaat niet om het produceren van wat je al weet, iets dat nu nog vaak gebeurt, maar het om het werkelijk kunnen aanleren van: nieuwe kennis en vaardigheden, doorzetten, plannen, en organiseren. Een voorbeeld van een dergelijk op theorie gebaseerd aanbod is het 'Vooruitwerklab'. Hier wordt de Triarchic Theory van Sternberg (Sternberg & Grigorenko, 2000) gebruikt als uitgangspunt. Leerlingen leren een onderscheid te maken tussen verschillende manieren van denken, en die te herkennen bij henzelf en anderen. Zo krijgen ze een beeld van hun sterke en minder sterke kanten, en leren ze de minder sterke kanten verder te ontwikkelen. De indruk bestaat dat veel huidige vormen van verrijking vooral als doel hebben dat leerlingen zich prettig voelen, door voor hen interessante leerstof aan te bieden. Ze worden echter te weinig gestimuleerd om over hun eigen grenzen heen te gaan. Wat dus bereikt wordt is weliswaar minder frustratie op school, maar er wordt weinig meer geleerd dan alleen het reguliere programma.

#### COMMUNICATIE

De thuissituatie speelt ook een significante rol in het functioneren van de hoogbegaafde leerling (Heller, 2004). Het is dus van belang dat er voor de thuissituatie aandacht is en dat er voldoende communicatie blijft tussen school en ouders. Hoe vaak er contact moet zijn tussen ouders en school hangt af van de situatie, maar kan variëren van wekelijks tot maandelijks. In dergelijk contact kan gekeken worden welke veranderingen op school, maar ook eventueel welke veranderingen in de thuissituatie ondersteunend kunnen zijn voor een adequate ontwikkeling van de leerling. Als blijkt dat er factoren in de thuissituatie belemmerend werken, kan school proberen hier ondersteuning in te bieden of doorverwijzen naar professionele hulpverlening.

#### DE PRAKTIJK

Het lesrooster voor de leerlingen in de HB-klas is weergegeven in Tabel 3.



Tabel 3

Lesrooster voor leerlingen in de HB-klas

|           | Ochtend<br>8.30-12.00 uur                                                                                                                                                    | Middag<br>12.30-14.00 uur                                                                                                                                                                                                      |
|-----------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Maandag   | Leervakken gericht op de hogere denkvaardigheden.<br>Vakgebieden:<br>taal<br>rekenen<br>lezen<br>spelling<br><i>begrijpend lezen</i><br>Engels                               | In eigen leerjaar:<br>zaakvakken (aardrijkskunde, geschiedenis, natuur, wetenschap en techniek)<br>gym<br>kunst en cultuur<br>Vreedzame school<br>zelfstandige verwerking (van de ochtend)<br>schrijven<br>extra automatiseren |
| Dinsdag   | Leervakken gericht op de hogere denkvaardigheden.<br>Vakgebieden:<br>taal<br>rekenen<br>lezen<br>spelling<br><i>begrijpend lezen</i><br>Engels                               | In eigen leerjaar:<br>zaakvakken (aardrijkskunde, geschiedenis, natuur, wetenschap en techniek)<br>gym<br>kunst en cultuur<br>Vreedzame school<br>zelfstandige verwerking (van de ochtend)<br>Schrijven<br>extra automatiseren |
| Woensdag  | Leervakken gericht op de hogere denkvaardigheden.<br>Vakgebieden:<br>taal<br>rekenen<br>lezen<br>spelling<br><i>begrijpend lezen</i><br>Engels                               | In eigen leerjaar:<br>zaakvakken (aardrijkskunde, geschiedenis, natuur, wetenschap en techniek)<br>gym<br>kunst en cultuur<br>Vreedzame school<br>zelfstandige verwerking (van de ochtend)<br>schrijven<br>extra automatiseren |
| Donderdag | Leervakken gericht op de hogere denkvaardigheden. Afronden lesprogramma en tijd voor projecten.<br>taal<br>rekenen<br>lezen<br>spelling<br><i>begrijpend lezen</i><br>Engels | In eigen leerjaar:<br>zaakvakken (aardrijkskunde, geschiedenis, natuur, wetenschap en techniek)<br>gym<br>kunst en cultuur<br>Vreedzame school<br>zelfstandige verwerking (van de ochtend)<br>schrijven<br>extra automatiseren |
| Vrijdag   | project onderwijs:<br>leren leren<br>debat en filosofie<br>levensbeschouwing<br>onderzoek doen<br>presenteren<br>literatuur                                                  | leren leren<br>leren omgaan met tegenslagen<br>debat en filosofie<br>levensbeschouwing<br>onderzoek doen<br>evalueren en plannen<br>metacognitieve vaardigheden                                                                |

## ZES DAGDELEN HB-ONDERWIJS

Op basis van al het voorgaande moet het verrijkingsonderwijs in de HB-klas voldoen aan de volgende eisen (De Boer, 2013; Van Tassel-Baska, 2003; Schrover, 2011):

- nadruk op uitdagende opdrachten; verdiepend in plaats van verbredend leren; op concepten in plaats van feiten; aandacht voor dwarsverbanden tussen en binnen concepten: methoden dienen hierbij als informatiebron, leerlijnen zijn leidend
- complexe opdrachten die leerlingen uitdagen om abstract te denken en gebruik te maken van hogere-orde denkvaardigheden (met name creëren);
- mogelijkheid voor 'intensiteit'; langere tijd kunnen werken aan een idee dat fascineert;
- mogelijkheden voor het toepassen van metacognitieve vaardigheden;
- actief leren en oplossen van problemen;
- stellen van relevante doelstellingen en eisen voor leerlingen:

- elke week een leerdoel voor de HB-groep gebaseerd op Doelen en Vaardigheden voor Ontwikkeling (zie Figuur 3)
- elke week twee persoonlijke leerdoelen:
  - 1 gebaseerd op Doelen en Vaardigheden voor Ontwikkeling
  - 1 cognitief leerdoel
- authentiek assessment; zoals portfolio's en 'performance based'-activiteiten;
- inzicht in eigen leren: eigen sterke en zwakke kanten kennen, verbinden van eigen voorkennis met nieuwe kennis, fouten durven maken;
- overzicht over het leertraject bieden (top-down);
- motivatie en doorzettingsvermogen stimuleren: opdrachten met wrijvingsmomenten om met hindernissen te leren omgaan;
- reflectie op het eigen leerproces;
- samenwerken: inzien en evalueren van eigen bijdrage aan de samenwerking en bijdrage van anderen.

Hieraan toegevoegd willen we, vanwege de invloed van omgang met peers op het academisch zelfconcept van hoogbegaafde leerlingen, aandacht besteden aan het leren omgaan met teleurstellingen, eigen leercurve vieren i.p.v. vergelijken met anderen, en toetsingsangst.



Figuur 3. Doelen en Vaardigheden voor Ontwikkeling (bron: talentstimuleren.nl)

#### VIER DAGDELEN IN DE REGULIERE GROEP

Vier middagen zullen de leerlingen van de HB-klas aansluiten bij de reguliere groepen en daar leskrijgen in voornamelijk de creatieve vakken, sociaal-emotionele ontwikkeling en zaakvakken. Al onze leerkrachten zullen ook teamscholing (2020-2021) krijgen op het gebied van hoogbegaafdheid, het herkennen van hoogbegaafde leerlingen en het lesgeven aan deze groep leerlingen met aandacht voor theorie en praktijk.

1x per week gym met HB groep

1x per week gym in eigen leerjaar

1x per week Kunst & cultuur of NW&T in eigen leerjaar

#### MIDDELEN

- leerdoelen en leerlijnen SLO
- extra materialen (o.a. levelwerk, methodes)
- breinbrekers, smart games
- leerkrachten

#### LOKALEN

lege lokaal naast Maud

#### FINANCIERING

Het Sticht + subsidie SWV (Arie Slob i.c.m. SWV)

#### AANNAMEBELEID

Hoewel een hoge intelligentie alleen volgens het Triadisch Interdependentiemodel niet voldoende is om van hoogbegaafdheid te spreken, kan het aanhouden van een IQ-score wel een uitgangspunt zijn voor meer- en hoogbegaafdheidsonderwijs (Feldhusen & Jarwan, 2000; Subotnik, Olszewski-Kubilius, & Worrel, 2011). Hierbij moet de kanttekening worden geplaatst dat, naast intelligentie, ook niet-cognitieve aspecten als werkhouding en zelfstandigheid als selectiecriteria voor meer- en hoogbegaafdheidsonderwijs kunnen gelden (Card & Giuliano, 2014).

Voor aanname in onze klas voor (hoog)begaafde leerlingen hebben wij een psychodiagnostisch onderzoek nodig, bestaande uit een intelligentieonderzoek aangevuld met een verklarend onderzoek naar specifieke onderwijsbehoeften van uw kind. Zonder een onderzoek kunnen wij niet overgaan tot toelating tot onze klas voor (hoog)begaafde leerlingen.

Daarnaast zal er vóór toelating een startgesprek ingepland worden. In dit gesprek bekijkt de directie samen met de HB-gespecialiseerde leerkracht of wij kunnen voldoen aan de onderwijsbehoeften van uw kind.

Vragen die o.a. gesteld worden tijdens dit gesprek zijn;

-heeft de huidige school gerichte interventies ingezet maar blijft er ondanks deze interventies handelingsverlegenheid?

-zijn er contra-indicaties aanwezig? Bijvoorbeeld, kinderen met ernstig externaliserend gedrag en/of kinderen met een zeer trage verwerkingssnelheid kunnen niet voldoende ondersteund worden in hun onderwijsbehoeften in onze HB klas

-zijn er bij uw kind voldoende begaafdheidskenmerken zichtbaar?

-is er bij uw kind sprake van specifieke, aan hoogbegaafdheid te relateren problematiek, waardoor het welbevinden of de begaafdheidskenmerken bij de leerlingen ernstig in de knel raken of dreigen te raken?

## LITERATUUR

- Betts, G.T., & Neihart, M. (2010). *Revised profiles of the gifted and talented*. Geraadpleegd op: <http://www.ingeniousus.net/wp-content/uploads/2010/11/profiles-best-revised-matrix-2010.pdf>.
- Dai, D. Y., Swanson, J. A., & Cheng, H. (2011). State of research on giftedness and gifted education: A survey of empirical studies published during 1998–2010 (April). *Gifted Child Quarterly*, 55, 126–138. doi:10.1177/0016986210397831
- De Boer, E. (2013). *Factoren die van belang zijn bij het geven van onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen: Een literatuurstudie naar optimaal onderwijs voor hoogbegaafde leerlingen*. Helvoirt: KPC Groep.
- Delcourt, M. A. B., Loyd, B. H., Cornell, D. G., & Goldberg, M. D. (1994). *Evaluation of the effects of programming arrangements on student learning outcomes* (Research Monograph 94108). Storrs: University of Connecticut, The National Research Center on the Gifted and Talented.
- Haenen, J., & Mol Lous, A. (2014). Succesfactoren voor passend onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen: Adviezen voor (aankomende) leerkrachten en opleidingen. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 31/32, 66–79.
- Heller, K. A. (2004). Identification of Gifted and Talented Students. *Psychology Science*, 46(3), 302–323.
- Hogeboom, B., Aarntzen, D., Brouwer, D., Cox, H., & Van Gilst, J. (2012). *Excellentie in ontwikkeling. Hoe bestuurders werk maken van cognitief talent*. Amersfoort: CPS. Op 17-01-2020 verkregen van: <https://www.cps.nl/publicaties-uitgeverij/1401/alle-boeken/2335/excellentie-in-ontwikkeling>
- Hoogeveen, L., Van Hell, J., Mooij, T., & Verhoeven, L. (2004). *Onderwijsaanpassingen voor hoogbegaafde kinderen. Meta-analyses en overzicht van internationaal onderzoek*. Nijmegen: Radboud Universiteit, CBO/ITS.
- Houkema, D. (2008). *Hoogbegaafdheid In-Zicht: Inzicht in (hoog)begaafdheid vanuit een verklarend perspectief*. Nijmegen: Radboud Universiteit, CBO/ITS.
- Jeninga, J., & Van Meersbergen, E. (2012). De ecologie van de leerling: Een systeemgericht model voor het onderwijs. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 51, 175–185.
- Koenderink, T. *De zeven uitdagingen in het onderwijs aan hoogbegaafde kinderen*. Almere: Multilibris.
- Marsh, H. W., Chessor, D., Craven, R., & Roche, L. (1995). The Effects of Gifted and Talented Programs on Academic Self-Concept: The Big Fish Strikes Again. *American Educational Research Journal*, 32(2), 285–319.
- Marsh, H. W., & Hau, K. T. (2003). Big-Fish-Little-Pond effect on Academic Self-Concept: A Cross-cultural (26-Country) Test of the Negative Effects of Academically Selective Schools. *American Psychologist*, 58(5), 364–376. doi: 10.1037/0003-066X.58.5.364
- Mooij, T. (2013). Regulier onderwijs en cognitief hoogbegaafde leerlingen: Van te late ad-hocreactie naar systematische optimalisering. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 52(10), 497–520.
- Mönks, F. J., & Ypenburg, I. H. (1995). *Hoogbegaafde kinderen thuis en op school*. Nijmegen: Centrum voor begaafdheidsonderwijs.
- Reis, S. M., & Renzulli, J. S. (2010). Is there still a need for gifted education? An examination of current research. *Learning and Individual Differences*, 20, 308–317. doi:10.1016/j.lindif.2009.10.012
- Schrover, E. (2011). *Syllabus verrijkingsonderwijs*. Nijmegen: ECHA-opleiding, CBO.
- Sternberg, R. J., & Grigorenko, E. L. (2000). *Teaching for successful intelligence*. Arlington Heights, USA: Skylight Training and Publishing Inc.
- Van Gerven, E. (2009). *Handboek Hoogbegaafdheid*. Assen: Van Gorcum.
- Van Tassel-Baska, J. (2003). What matters in curriculum for gifted learners: reflections on theory, research and practice. In: N. Colangelo & G.A. Davis (2003), *Handbook of gifted education*, Pearson Education.
- Veenman, M. V. J., Elshout, J. J., & Meijer, J. (1997). The generality vs domain-specificity of metacognitive skills in novice learning across domains. *Learning and Instruction*, 7, 187–209.
- Zeidner, M., & Schleyer, E. J. (1999). The big-fish-little-pond effect for academic self-concept, test anxiety, and school grades in gifted children. *Contemporary Educational Psychology*, 24(4), 305–329. doi: 10.1006/ceps.1998.0985

## BIJLAGE 1. PROFIELEN VAN BEGAAFDE LEERLINGEN

### Profielen van leerlingen

#### Profielen van begaafde leerlingen

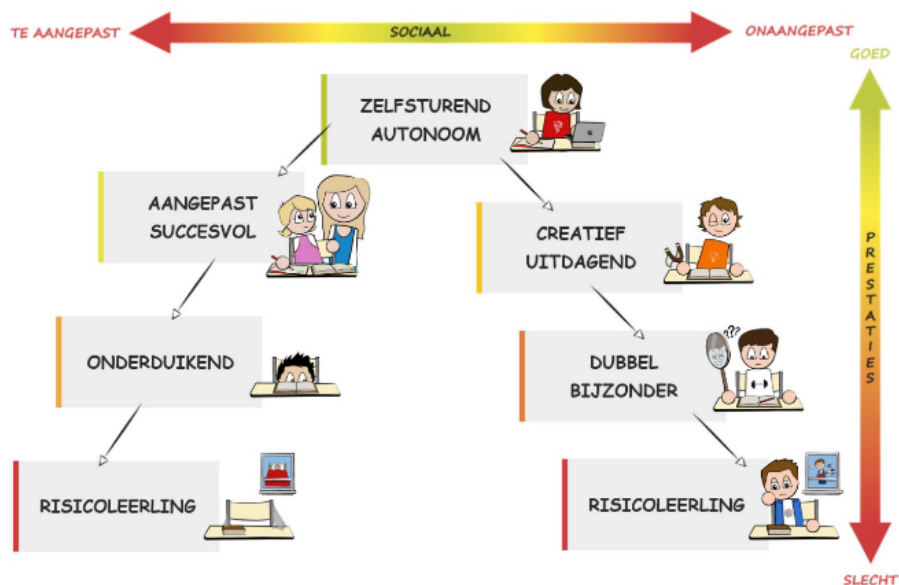
Begaafdheid kan op verschillende manieren in zichtbaar gedrag tot uiting komen. Aangezien persoonlijkheid het resultaat is van ervaring en aanleg, worden ook begaafde leerlingen niet op dezelfde wijze beïnvloed door hun bijzondere vermogens. Bij deze ontwikkeling moet rekening gehouden worden met de interactie van emotionele, sociale, cognitieve en fysieke factoren. Al deze gebieden hangen met elkaar samen en werken op elkaar in.

Op grond van jarenlange ervaring in de vorm van observaties, interviews en literatuuronderzoek hebben Betts & Neihart (1988; 2010) zes profielen opgesteld. Deze profielen verschaffen informatie over gedrag, gevoelens en behoeften van verschillende typen begaafde en getalenteerde leerlingen. Ze dienen als basis voor een theoretisch concept van waaruit inzicht verschaft kan worden. Dit leidt tot een beter begrip en is van belang voor het stimuleren van persoonlijke groei op cognitief, sociaal en emotioneel gebied.

In onderstaand schema is duidelijk zichtbaar op welke manier er niet voldoende aan de psychologische basisbehoeften (relatie, autonomie en competentie) wordt voldaan. De door Betts & Neihart beschreven profielen zijn hierin schematisch uitgezet langs twee dimensies:

- Sociaal: van '(te) aangepast' tot 'onaangepast'?
- Prestaties: van 'goed' tot 'slecht' presterend

Voor alle profielen geldt dat deze niet statisch zijn. Mede afhankelijk van de omgeving kunnen leerlingen zich bovendien anders profileren in verschillende situaties. Van belang is vooral om goed te realiseren dat verschillende begaafde leerlingen zich anders profileren.



#### Bronnen

- George T. Betts and Maureen Neihart (1988). Profiles of the gifted and talented. *Gifted Child Quarterly*, 32(2), 248-253.
- George T. Betts and Maureen Neihart (2010). Revised profiles of the gifted and talented.

## Zelfsturend autonoom

De zelfsturende autonome leerling weet wat hij/zij kan en laat dit ook zien. Deze leerling heeft een goed zelfinzicht en goede sociale vaardigheden. Daarnaast werkt deze leerling zelfstandig, ontwikkelt eigen doelen, is ondernemend, komt op voor eigen opvattingen en is bereid tot het nemen van risico's. Deze leerling wil en durft te leren!

Hoewel dit de ideale leerling lijkt, blijft het belangrijk ook deze autonome leerling te ondersteunen. De focus ligt hierbij vooral op het zo veel mogelijk faciliteren van mogelijkheden tot onbegrensd leren.



### Kenmerken van de zelfsturende autonome leerling

De autonome leerling is in balans met zichzelf en met zijn omgeving: vanuit zichzelf is de leerling op groei gericht en uit op ontwikkeling. Hij ervaart in dit ontwikkelingsproces geen persoonlijke belemmeringen, durft te leren en is trots op hetgeen hij bereikt.

Dit gunstige beeld betekent niet dat deze leerling geen behoeften heeft aan stimulans, faciliteren en feedback. Integendeel, om voortdurend eigen grenzen op te zoeken, te verkennen en te verleggen, zal de omgeving daarvoor ruimte en stimulans moeten blijven geven

| Gevoelels en houding                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Gedrag                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | Behoeften (aan)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Zelfverzekerd</li> <li>• Accepteert zichzelf</li> <li>• Heeft een growth mindset over vermogen / intelligentie</li> <li>• Optimistisch</li> <li>• Intrinsiek gemotiveerd</li> <li>• Ambitueus, enthousiast &amp; laat zich uitdagen</li> <li>• Hooft school of academische studie niet als hoogste prioriteit te zien</li> <li>• Vindt het niet erg fouten te maken en leert hiervan</li> <li>• Laat tolerantie en respect naar anderen zien</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Goede sociale vaardigheden</li> <li>• Werkt onafhankelijk, zonder bevestiging</li> <li>• Stelt (SMART) doelen voor zichzelf</li> <li>• Zoekt uitdaging</li> <li>• Sterk zelfsturend</li> <li>• Goede zelfregulering</li> <li>• Werkt enthousiast voor passies en is bevlogen</li> <li>• Komt op voor eigen overtuigingen</li> <li>• Veerkrachtig</li> <li>• Ontwikkelaar van kennis</li> <li>• Beschikt over zelfinzicht en zelfacceptatie</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Heeft méér ondersteuning nodig, niet minder</li> <li>• Stimulans om nieuwe richtingen te kiezen en onafhankelijkheid te vergroten</li> <li>• Feedback over sterke kanten en mogelijkheden</li> <li>• Gefaciliteerd worden om te kunnen blijven groeien</li> <li>• Aanmoediging om risico te nemen, om niet voor zeker te gaan</li> <li>• Relaties die ontwikkeling en voortgang mogelijk maken</li> <li>• Meer bedreven raken in het managen van zichzelf</li> <li>• Behoeft aan supportteam</li> </ul> |



## Tips bij het (h)erkennen van de zelfsturende autonome leerling

De autonome leerling laat zich gemakkelijk herkennen omdat hij durft te leren, goede prestaties levert en dit realiseert in goed contact met zijn omgeving. Een gesprek met de leerling zelf, met de ouders of klasgenoten levert vaak voldoende signalen op om tot herkenning en erkenning te komen. Het beeld van de leerling is in de regel consistent, juist omdat hij in verschillende omgevingen durft te laten zien wie hij is en wat hij kan. In een omgeving waar creatief denken gestimuleerd wordt, wordt deze leerling goed zichtbaar.

In onderstaand overzicht staat op welke wijze deze leerlingen vanuit meerdere perspectieven worden ervaren en gezien, en welke manieren signalen van hun talenten en prestaties kunnen opleveren.

| Perceptie door volwassenen en peers                                                                                                                                                                                                                                                                   | Identificatie: Signalen (h)erkennen                                                                                                                                                                                                                 |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>Bewonderd en geaccepteerd</li> <li>Gezien als capabel &amp; verantwoordelijk door de ouders</li> <li>Hebben positieve invloed</li> <li>Succesvol in verschillende omgevingen</li> <li>Psychologisch in balans</li> <li>Positieve relaties met peers</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Gesprekken</li> <li>Portfolio's</li> <li>Getoonde prestaties</li> <li>Producten</li> <li>Gewonnen prijzen</li> <li>Nominaties</li> <li>Gestandaardiseerde test scores</li> <li>Creativiteitstests</li> </ul> |

## Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

Ook al wekt de autonome leerling de indruk het allemaal zelf wel te kunnen, toch zal de omgeving, ouders en school, ook in deze leerling moeten blijven investeren. Dit betekent vooral ruimte geven, stimuleren, de blik verruimen, de relatie verdiepen, feedback geven, en niet tegenhouden. Kortom faciliteren in mogelijkheden die leiden tot onbegrensd leren.

| Ondersteuning thuis                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | Begeleiding op school                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>Zorg ervoor dat je nabij bent voor het kind, ook op school &amp; in de sociale omgeving</li> <li>Zorg voor mogelijkheden die gerelateerd zijn aan interessegebieden en passie</li> <li>Sta vrienden van allerlei leeftijden toe</li> <li>Neem belemmeringen (om iets te leren) in tijd en ruimte weg</li> <li>Help hen een support team op te bouwen</li> <li>Betrek hen bij je eigen passies als ouder</li> <li>Betrek hen bij familie-overleg &amp; besluiten</li> <li>Luister</li> <li>Sta hen niet in de weg en geef veel ruimte</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Creëer ruimte voor het ontwikkelen van een langetermijn, geïntegreerd studieplan</li> <li>Neem belemmeringen in tijd en ruimte weg</li> <li>Bied diverse, onderling samenhangende, verdiepingsmogelijkheden</li> <li>Bied mentoraat en bemiddeling</li> <li>Bied een grote verscheidenheid aan opties om te versnellen</li> <li>Wijk af van gebruikelijk schoolbeleid en regels</li> <li>Geef hen ruimte, rem niet af</li> <li>Maak de nadelen van succes bespreekbaar en ondersteun hen om hiermee te gaan</li> </ul> |

## Aangepast succesvol

De aangepaste, succesvolle leerling levert goede prestaties, maar presteert niet naar eigen vermogen. Er is daarom sprake van relatief onderpresteren. Deze leerling is perfectionistisch ingesteld en wil graag "succesvol" blijven.

Hierdoor worden risico's vermeden en kan deze leerling zich afhankelijk opstellen van volwassenen, bijvoorbeeld door (onnodig) bevestiging te zoeken van de leerkracht om zeker te weten dat iets "goed" is en om te voorkomen dat er fouten gemaakt worden. Deze leerling is erg gevoelig voor en gericht op het voldoen aan verwachtingen van anderen.



Als deze leerling niet gestimuleerd wordt om te gaan met uitdagingen boven het beheersingsniveau (de zone van naaste ontwikkeling), bestaat het risico op het ontwikkelen van faalangst en onderduikend gedrag.

### Kenmerken van de aangepaste succesvolle leerling

De aangepaste succesvolle leerling is gevoelig voor verwachtingen van de omgeving en wil hier graag aan voldoen. De leerling is vooral bezig om anderen tevreden te stellen en bevestiging van anderen te ontvangen.

De leerling is perfectionistisch ingesteld en wil het graag goed doen. Het perfectionisme wordt gevoed door het behalen van goede prestaties. Dit staat onbevangen groei en het (durven) 'leren van fouten' in de weg. Hun uitdaging ligt daarom in het durven aangaan van 'risicovol leren' dat gericht is op groei en onafhankelijkheid.

| Gevoelens en houding                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Gedrag                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | Behoeften (aan)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Inschikkelijk</li> <li>• Afhankelijk</li> <li>• Goed academisch zelfbeeld</li> <li>• Faalangstig</li> <li>• Extrinsieke motivatie</li> <li>• Kritisch over zichzelf</li> <li>• Werkt voor een cijfer</li> <li>• Onzeker over de toekomst</li> <li>• Krijgt graag bevestiging</li> <li>• Heeft fixed mindset over intelligentie</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Presteert en bereikt doelen</li> <li>• Zoekt goedkeuring en bevestiging van de leraar</li> <li>• Vermijdt risico's</li> <li>• Perfectionistisch</li> <li>• Doet niet meer dan gevraagd</li> <li>• Accepteert &amp; conformeert zich</li> <li>• Kiest veilige activiteiten</li> <li>• Haalt goede cijfers</li> <li>• Wordt een consument van kennis</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Uitgedaagd worden</li> <li>• Zwakke kanten leren zien</li> <li>• Risico leren nemen</li> <li>• Assertiviteitsvaardigheden leren</li> <li>• Creativiteit ontwikkelen</li> <li>• Growth mindset ontwikkelen</li> <li>• Zelfkennis verbeteren</li> <li>• Onafhankelijke studievaardigheden aanleren</li> </ul> |



## Tips bij het (h)erkennen van de aangepaste succesvolle leerling

Bij de aangepaste, succesvolle leerling wordt het relatieve onderpresteren niet altijd gezien als ontwikkelpunt, juist omdat deze leerling zich verregaand aanpast en weinig anders vraagt dan bevestiging. Leraren willen wel 'een hele klas vol met dit soort leerlingen'.

In onderstaand overzicht staat op welke wijze deze leerlingen vaak worden gezien, vanuit het perspectief van anderen en welke manieren van identificatie signalen kan opleveren die bijdragen aan herkenning en erkenning van deze leerlingen.

| Perceptie door volwassenen en peers                                                                                                                                                                                                                                                                          | Identificatie: Signalen (h)erkennen                                                                                                                                                                                                                                |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Geliefd bij leraren</li> <li>• Bewonderd door peers</li> <li>• Over het algemeen geliefd bij en geaccepteerd door ouders</li> <li>• Men overschat hun capaciteiten</li> <li>• Men gelooft dat zij er op eigen kracht wel komen (zonder hulp van anderen)</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Gebruik veel diverse criteria</li> <li>• Cijfers en schoolprestaties</li> <li>• Gestandaardiseerde test scores</li> <li>• Individuele intelligentietests</li> <li>• Nominatie door leraren, ouders en/of peers</li> </ul> |

## Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

Omdat bij de aangepaste, succesvolle leerling het onderpresteren niet als een ontwikkelpunt wordt ervaren door de omgeving, en de leerling geneigd is niet meer te doen dan gevraagd, wordt deze leerling vaak over het hoofd gezien. Begeleiding is juist nodig om de leerling uit de comfortzone te halen en van leren te gaan houden.

In onderstaand overzicht worden suggesties gegeven voor de ondersteuning die thuis geboden kan worden en voor gewenste vormen van begeleiding die de school zou kunnen bieden.

| Ondersteuning thuis                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | Begeleiding op school                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Durf los te laten</li> <li>• Bied onafhankelijkheid</li> <li>• Geef ruimte om eigen keuzes te maken</li> <li>• Laat nieuwe, risicovolle ervaringen opdoen</li> <li>• Sta negatieve gevoelens (stress, verdriet) bij het kind toe</li> <li>• Bekrachtig het vermogen van het kind om met uitdagingen om te gaan</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Versneld en verrijkt curriculum</li> <li>• Leerstofinkorting bijv. door vooraf toetsen</li> <li>• Tijd voor een persoonlijk curriculum</li> <li>• Activiteiten die de leerling uitdagen om de comfortzone te komen</li> <li>• Ontwikkeling van vaardigheden voor onafhankelijk leren</li> <li>• Bied verdieping mogelijkheden</li> <li>• Mentoraat</li> <li>• Coaching in growth mindset</li> <li>• Geef tijd voor samenwerken met peers</li> </ul> |

## Onderduikend

De onderduikende leerling doet alles om niet op te vallen en ondermijnt hiermee het belang van de ontwikkeling van zijn of haar begaafdheid. De leerling vermijdt uitdagingen, is erg onzeker en faalangstig. In de perceptie van deze leerling is het halen van hoge prestaties en tegelijkertijd sociaal geaccepteerd worden onverenigbaar. De onderduikende leerling is zoekend naar sociale acceptatie en wisselt in vriendschappen, maar heeft moeite om hierin echt zijn plek te vinden, weet niet goed wat hij/zij zelf eigenlijk zou willen en streeft dan ook vrijwel geen eigen doelen na.



Deze leerling past zich te veel aan en kan mede hierdoor psychosomatische klachten ontwikkelen (hoofdpijn, buikpijn). Er bestaat een risico dat deze leerling zich verder terugtrekt, depressief wordt en uiteindelijk uitvalt in het onderwijs door gebrek aan een reëel perspectief op de eigen mogelijkheden.

### Kenmerken van de onderduikende leerling

Een onderduikende leerling neemt graag 'de kleur van het behang aan', maar komt juist daardoor steeds verder van zichzelf af te staan. Hij wil niet opvallen, wil geen uitzonderingspositie, wil geen ander werk doen dan andere leerlingen, maar hij wil juist bij de groep horen. Dit kunnen wisselende groepen zijn. Die sociale acceptatie staat zo voorop dat het ten koste gaat van de eigen ontwikkeling zowel als persoon als qua mogelijkheden.

De behoefte aan stimulering van de eigen ontwikkeling staat centraal en begint bij het zien en accepteren van de kwaliteiten van de leerling. Deze leerling heeft aanmoediging en activering nodig die gericht is op autonomie en anders mogen zijn.

| Gevoelels en houding                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | Gedrag                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Behoeften (aan)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Zoekt sociale acceptatie, wil 'ergens' bij horen</li> <li>• Voelt zich onzeker</li> <li>• Voelt zich onder druk staan</li> <li>• Bekritiseert zichzelf en anderen</li> <li>• Voelt zich schuldig en/of onveilig</li> <li>• Onzeker of hij recht op zijn emoties heeft</li> <li>• Verminderd gevoel van zichzelf (eigen identiteit)</li> <li>• Heeft ambivalente, tegenstrijdige gevoelens over prestaties</li> <li>• Betrekt maatschappelijke problemen en conflicten op zichzelf en internaliseert ze</li> <li>• Kan gedrag gericht op prestatie zien als verraad aan eigen sociale groep</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Onderwaardeert de eigen begaafdheid onder, dingt er op af op of ontkent deze</li> <li>• Valt uit bij deelname aan verrijkingprogramma's</li> <li>• Wijst uitdagingen af</li> <li>• Verandert regelmatig van peergroep</li> <li>• Heeft wisselende vriendschappen, blijft hierin zoekend</li> <li>• Heeft (vrijwel) geen band met de leraar of de klas</li> <li>• Is onzeker over welke richting hij zelf op wil</li> <li>• Wil geen ander werk doen dan andere kinderen</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Ruimte om keuzes te maken</li> <li>• Leren conflicten expliciet te maken</li> <li>• Leren af te stemmen</li> <li>• Leren van regels te veranderen</li> <li>• Netwerk van begaafde peers</li> <li>• Ondersteuning en aanmoediging bij ontwikkeling van talenten</li> <li>• Rolmodellen die groeps culturen overbruggen</li> <li>• Rolmodellen uit verschillende culturen</li> <li>• Zelfbegrip &amp; zelfacceptatie ontwikkelen</li> <li>• Gehoord worden door anderen</li> </ul> |

## Tips bij het (h)erkennen van de onderduikende leerling

Omdat een onderduikende leerling in ieder geval op school niet laat zien wat hij kan, zal er geen herkenning zijn langs de weg van opvallende manifestatie. Dat betekent ook dat de meeste klasgenoten deze leerling niet als talentvol beschouwen.

Goede observaties in 'terloopse' situaties kunnen wel signalen geven van talent en capaciteiten. Ook ouders kunnen vaak de bijzondere kenmerken benoemen, omdat deze leerlingen thuis nog wel laten zien wat zij denken, willen en kunnen. Ook 'in het verleden behaalde' prestaties kunnen signalen afgeven.

| Perceptie door volwassenen en peers                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Identificatie: Signalen (h)erkennen                                                                                                                                                                                                                                                       |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Gezien als leiders of worden niet (h)erkend</li> <li>• Gezien als gemiddeld en succesvol</li> <li>• Ervaren als meegaand</li> <li>• Gezien als rustig/ verlegen</li> <li>• Gezien als risicovermijdend</li> <li>• Gezien als iemand die stand kan houden en sterk is</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Gesprekken met de leerling</li> <li>• Nominatie door ouders en/of leraren</li> <li>• Wees voorzichtig met nominatie door peers</li> <li>• Getoonde prestaties</li> <li>• Creativiteitstests</li> <li>• Non-verbale intelligentietests</li> </ul> |

## Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

De ondersteuning thuis en op school zal zich richten op het zeer fundamentele aspect dat een ieder mag zijn die hij is en wil zijn. Dat geldt voor de onderduikende leerling zelf even goed als voor alle anderen in zijn omgeving.

Omdat deze leerling zelf geen nieuwe, op groei gerichte activiteiten en ervaringen zal opzoeken, moet de omgeving hem hierin voorgaan. Hij zal moeten ervaren dat groei goed voelt en dat je kunt laten zien wat je kan en wie je bent, zonder daarop te worden aangekeken, maar juist gewaardeerd. Het is belangrijk om in dit proces de eigenheid van de leerling niet uit het oog te verliezen, hem eigen keuzes te laten maken en het niet 'over te nemen'.

| Ondersteuning thuis                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | Begeleiding op school                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Normaliseer honger gevoel van 'dissonantie': help ze te leren te handelen vanuit <i>eigen</i> behoeften en te vertrouwen op <i>eigen</i> gevoelens en gedachten</li> <li>• Help hun tolerantievermogen vergroten</li> <li>• Ondersteun bij studie &amp; carrièreplanning</li> <li>• Zoek (samen) begaafde rolmodellen</li> <li>• Wees zelf een rolmodel voor een leven lang leren</li> <li>• Geef ruimte om eigen keuzes te maken</li> <li>• Neem de spanning weg bij het aangaan van nieuwe ervaringen: creëer ruimte voor het opdoen van verschillende ervaringen en reflecteer hierop met hen door dit bespreekbaar te laten zijn</li> <li>• Vergelijk niet met broers en zussen, of anderen</li> <li>• Laat zien hoe je (groeps)culturen kunt overbruggen</li> <li>• Bouw aan waardering en begrip voor culturele verschillen</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Voer open discussies over klassenverschil, racisme of sexerollen</li> <li>• Kader concepten als maatschappelijke verschijnselen</li> <li>• Leef voor hoe je (groeps)culturen kunt overbruggen</li> <li>• Creëer leeromgevingen waar de leerling zich thuisvoelt</li> <li>• Bied rolmodellen</li> <li>• Help hen bij het opzetten van supportgroepen</li> <li>• Geef directe instructie in sociale vaardigheden</li> <li>• Maak expliciet en ondersteun bij het eigen maken van vaardigheden die normaliter niet onderwezen maar impliciet wel verwacht worden</li> <li>• Geef informatie en bied ondersteuning bij de planning van opleidings- en beroepsmogelijkheden</li> <li>• Bespreek wat succes van je vraagt bijvoorbeeld durven leren, motivatie, inspanning, doorzetten</li> <li>• Maak ook de nadelen van succes bespreekbaar en ondersteun hen hiermee om te leren gaan</li> </ul> |

## Uitdagend creatief

De uitdagende creatieve leerling is creatief en komt met bijzondere oplossingen of invalshoeken. Hij neemt scherp waar en ziet uitzonderingen (ook op regels). Hij staat kritisch tegenover beweringen en neemt niet zomaar iets aan (ook niet van de leerkracht). Deze leerling komt op voor eigen opvattingen en is eerlijk en (te) direct. In zijn werkwijzen en gedrag is hij inconsistent, waardoor hij wisselende resultaten haalt. Hij is competitief ingesteld en kan grote stemmingswisselingen laten zien. Deze leerling heeft behoefte aan erkenning van zijn sterke kanten, wil graag gezien worden, met name voor zijn creativiteit.



Wanneer deze leerling onvoldoende uitgedaagd wordt, zal hij geneigd zijn de leerkracht bezig te houden, bijvoorbeeld door clownesk gedrag.

### Kenmerken van de uitdagende creatieve leerling

Deze leerling laat nadrukkelijk van zich horen op een manier die weliswaar creatief is, maar zelden direct bijdraagt aan de leersituatie en die vaak als uitdagend wordt ervaren. Wanneer dit clowneske of opstandige gedrag serieus genomen wordt, kan de leerling leren zijn creativiteit positief in te zetten en gewaardeerd worden voor zijn creativiteit.

| Gevoelens en houding                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Gedrag                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | Behoeften (aan)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Zeer creatief</li> <li>• Verveeld en gefrustreerd</li> <li>• Wisselende zelfwaardering</li> <li>• Ongeduldig en defensief</li> <li>• Verhoogde gevoeligheid</li> <li>• Onzeker over sociale rollen</li> <li>• Kwetsbaar</li> <li>• Sterke motivatie om innerlijke overtuigingen te volgen</li> <li>• Wil onrecht recht zetten</li> <li>• Staat open voor het doordenken van vraagstukken die niet eenduidig zijn</li> <li>• Heeft veel energie</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Laat impulsief gedrag zien</li> <li>• Daagt de leraar uit</li> <li>• Stelt regels en beleid ter discussie</li> <li>• Is eerlijk en direct</li> <li>• Is emotioneel labiel</li> <li>• Kan een slechte zelfcontrole hebben</li> <li>• Drukt zich op creatieve manier uit</li> <li>• Houdt vol in interessegebieden en passies</li> <li>• Komt op voor eigen overtuigingen</li> <li>• Kan in conflict raken met 'peers'</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• In verbinding gebracht worden met anderen</li> <li>• Tact, flexibiliteit, zelfbewustzijn en zelfcontrole leren (afstemmen)</li> <li>• Ondersteuning op gebied van creativiteit</li> <li>• Duidelijke afspraken d.m.v. contracten</li> <li>• Minder druk tot aanpassen</li> <li>• Interpersoonlijke vaardigheden leren om anderen te bekrachtigen</li> <li>• Strategieën leren om met mogelijke psychologische kwetsbaarheid om te gaan</li> </ul> |



## Tips bij het (h)erkennen van de uitdagende creatieve leerling

De uitdagende creatieve leerling wordt zeer verschillend ervaren. Dit heeft mede te maken met de dynamiek en de grondhouding van degene die met hem te dealen heeft. Zo zal de ene leraar met hem kunnen 'lezen en schrijven', terwijl de andere leraar het gevoel heeft dat de leerling het voortdurend op hem heeft gemunt. Wanneer hij vervolgens 'onder 4 ogen' het gesprek aangaat met de leerling, dan blijkt de leerling het mooi onder woorden te brengen en alleszins invoelend. De leerling kan zich zelfs zeer berouwvol tonen, totdat hij, terug in de klas, weer hetzelfde uitdagende gedrag toont en de lachers op zijn hand weet te krijgen. Hij ontlokt graag discussies. Ook thuis kan het gebeuren dat de ene ouder de juiste snaar weet te raken en hem kan stimuleren in zijn sterke kanten, terwijl het met de andere ouder voortdurend botst en deze zich steeds uitgedaagd voelt.

De (h)erkenning van deze leerling schuilt in het zien van zijn sterke kanten, zijn creativiteit, en daar vervolgens een beroep op doen. Die sterke kanten zijn niet altijd zichtbaar, omdat zijn werkwijzen inconsistent zijn en vaak op effect gericht. Een creativiteitstest kan de talenten zichtbaar maken. Ouders, medeleerlingen en volwassenen buiten het gezin zien de kwaliteiten vaak wel.

| Perceptie door volwassenen en peers                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Identificatie: Signalen (h)erkennen                                                                                                                                                                                                           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Niet geliefd bij leraren</li> <li>• Beschouwd als opstandig</li> <li>• Betrokken in machtsstrijd</li> <li>• Creatief</li> <li>• Problemen met discipline</li> <li>• Peers zien hen als vermakelijk en onderhoudend</li> <li>• Men wil hen veranderen</li> <li>• Men ziet hen niet als begaafd</li> <li>• Men onderschat hun succes</li> <li>• Men wil dat zij zich aanpassen</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Zoek uit op welke manieren deze leerling creatief is (o.a. dmv gesprek)</li> <li>• Gebruik domeinspecifieke objectieve metingen</li> <li>• Focus op creatief potentieel i.p.v. prestaties</li> </ul> |

## Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

De begeleiding van de uitdagende leerling richt zich op het ontwikkelen van zijn sterke, creatieve kanten. Verveling moet ingeruild worden voor uitdagende leeractiviteiten waarbij de leerling zelf keuzes kan maken. Daarnaast zal de leerling moeten leren hoe meer rekening te houden met de ander; anderzijds zal aan de leerling ruimte gegeven moeten worden en zal er af en toe een oogje dicht geknepen moeten worden in geval van irritant gedrag. Hij is zeer gebaat bij het positief ondersteunen van eigen doelen en keuzes.

| Ondersteuning thuis                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Begeleiding op school                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Respecteer hun eigen doelen</li> <li>• Tolereer hogere niveaus van afwijkend gedrag</li> <li>• Sta hen toe interesses/ passies na te streven</li> <li>• Doe gewenst gedrag voor</li> <li>• Organiseer familieactiviteiten</li> <li>• Deel je vertrouwen in hun mogelijkheden met hen</li> <li>• Bekrachtig hun sterke kanten</li> <li>• Onderken psychologische kwetsbaarheden en kom in actie indien nodig</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Creëer tolerantie</li> <li>• Beloon nieuw denken en nieuwe invalshoeken</li> <li>• Plaats hem bij passende leraren</li> <li>• Directe en heldere communicatie</li> <li>• Sta gevoelens toe</li> <li>• Geef domeinspecifieke training</li> <li>• Sta non-conformisme toe</li> <li>• Koppel leerling aan begripvolle mentor</li> <li>• Geef directe instructie in interpersoonlijke vaardigheden</li> <li>• Coach in doelgericht kiezen en handelen</li> </ul> |

## Dubbel bijzonder

Deze "dubbel bijzondere" leerling laat naast kenmerken van begaafdheid ook kenmerken van leer- en/of gedragsproblemen zien. Wanneer de gesignaleerde problemen op de voorgrond staan, worden begaafdheidskenmerken vaak onvoldoende (h)erkend. Andersom kan het ook zijn dat een eventueel leerprobleem niet onderkend wordt door sterke compensatiemogelijkheden als gevolg van de (hoog)begaafdheid. Deze leerling werkt inconsistent, presteert gemiddeld of minder, verstoort en is chaotisch.



Hoewel een leer- of gedragsstoornis oorzaak kan zijn van gesignaleerde problemen, kan ook een gebrek aan (h)erkenning van de mogelijkheden van deze (hoog)begaafde leerling de oorzaak zijn van afwijkend gedrag of tegenvallende prestaties. Er bestaat dan een risico dat deze leerling onjuist gelabeld wordt en hiermee inadequaat ondersteund wordt in de ontwikkeling van zijn talenten.

### Kenmerken van de dubbel bijzondere leerling

Deze leerlingen ervaren al jong een disharmonie in zichzelf waarbij bij de ene leerling de belemmerende factoren de boventoon voeren, bij een ander de kwaliteiten. Hoe dan ook voelt de leerling zich door die dubbele bijzonderheid vaak gefrustreerd, 'dom' en niet begrepen, hetgeen zich kan uiten in problematisch gedrag.

Wanneer de kwaliteiten wel gezien worden en bekrachtigd worden, dan blijft compensatie voor de belemmerende factoren nodig. De leerling zal moeten gaan (blijven) geloven in zijn mogelijkheden. In de praktijk betekent dat vaak heel hard werken.

| Gevoelens en houding                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | Gedrag                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | Behoeften (aan)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>Aangeleerde hulpeloosheid</li> <li>Intense frustratie en woede</li> <li>Stemmingswisselingen</li> <li>Gevoelig voor ontmoediging</li> <li>Moet werken om mee te kunnen</li> <li>Gebrekkig/ zwak academisch zelfbeeld</li> <li>Ziet zichzelf niet als succesvol</li> <li>Weet niet waar hij bij hoort</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Maakt gemakkelijk contact</li> <li>Laat inconsistent werk zien</li> <li>Lijkt een gemiddelde leerling of beneden gemiddeld</li> <li>Lijkt op jongere leerlingen in sommige aspecten van sociaal en emotioneel functioneren</li> <li>Kan storend zijn</li> <li>Kan niet-taakgericht zijn</li> <li>Goed probleemoplossend vermogen</li> <li>Gedragsproblemen</li> <li>Denkt in concepten / ideeën</li> <li>Houdt van nieuwigheden</li> <li>Houdt van complexiteit</li> <li>Is ongeorganiseerd</li> <li>Heeft een (relatief) trage informatieverwerking</li> <li>Kan moeite hebben met omgang met begaafde peers</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Accent op sterke kanten</li> <li>Strategieën leren om met bepaalde situaties / belemmeringen om te gaan</li> <li>Ontwikkelen van vaardigheden</li> <li>Voortdurende monitoring op bijkomende stoornissen, of (kenmerken van) leer- en/of gedragsproblemen</li> <li>Leren volharden en doorzetten</li> <li>Omgeving waarin sterke kanten ontwikkeld kunnen worden</li> <li>Leren voor zichzelf op te komen</li> </ul> |

## Tips voor het (h)erkennen van de dubbel bijzondere leerling

Deze leerlingen worden vaak onderschat en niet herkend. In het meest gunstige geval vallen zij op door patronen van enerzijds steeds minder presteren en anderzijds juist talenten laten zien. Wanneer er een vermoeden bestaat dat het een dubbel bijzondere leerling is, dan is vaak alsnog een breed onderzoek nodig waarbij vooral gekeken wordt naar de manier waarop hun kwaliteiten de ontwikkeling kunnen versterken.

(H)erkenning vindt vaak plaats door leraren en andere volwassenen die ervaring hebben met onderpresteren en/ of leer- gedragsproblemen in combinatie met hoge intelligentie.

| Perceptie door volwassenen en peers                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Identificatie: Signalen (h)erkennen                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Heeft (te) veel aanpassingen nodig</li> <li>• Wordt vreemd gevonden</li> <li>• Hun capaciteiten worden onderschat</li> <li>• Beschouwd als hulpeloos</li> <li>• Worden niet als begaafd gezien</li> <li>• Worden ervaren als leerlingen die veel structuur nodig hebben</li> <li>• Alleen hun onvermogen wordt gezien</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Metingen van huidige functioneren in de klas</li> <li>• Prestatietests</li> <li>• Methodegebonden toetsen (assessments)</li> <li>• Bekijk prestaties over een langere periode</li> <li>• Zoek naar patroon van afnemende prestaties in combinatie met aanwijzingen voor superieure capaciteiten</li> <li>• Baseer je niet (slechts) op analyse van sterk uiteenlopende resultaten op subtesten van een intelligentietest, maar kijk breder</li> </ul> |

## Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

Eenmaal (h)erkend, zal de begeleiding altijd tweezijdig geïntendeerd moeten zijn: sterke kanten bevorderen en stimuleren, compenseren waar nodig. Deze leerlingen hebben vaak begeleiding nodig om hun hulpeloosheid af te leren en weer voor leren en ontwikkeling te durven gaan. Samen realistische doelen stellen en ondersteuning voor zelfregulatie en sterker worden is heel belangrijk. Plaatsing in een programma voor begaafde leerlingen kan de leerling heel erg helpen om een positief zelfbeeld op te bouwen.

| Ondersteuning thuis                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Begeleiding op school                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Focus op de sterke kanten</li> <li>• Help tegelijkertijd tegelijkertijd zwakke kanten/ onvermogen te compenseren</li> <li>• Ontwikkel de wil om te slagen</li> <li>• (H)erken &amp; bekrachtig begaafdheid en capaciteiten</li> <li>• Daag uit daar waar hij sterk in is</li> <li>• Zorg voor mogelijkheden om risico te nemen en buiten de gebaande paden te gaan</li> <li>• Ga uit van de mogelijkheid van WO of HBO</li> <li>• Bemiddel op school</li> <li>• Zorg voor gezinsbetrokkenheid</li> <li>• Voed op wat betreft zelfcontrole</li> <li>• Leer hoe je realistische doelen stelt en bereikt</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Geef prioriteit aan uitdagingen daar waar de sterke kanten liggen</li> <li>• Versnelling op de sterke gebieden</li> <li>• Tref voorzieningen ter compensatie voor de leerproblemen</li> <li>• Onderzoek de vraag 'wat is nodig voor dit kind om hier succesvol te kunnen zijn?'</li> <li>• Geef directe instructie in strategieën voor zelfregulatie</li> <li>• Laat tijd doorbrengen met begaafde peers</li> <li>• Leer voor zichzelf op te komen</li> <li>• Leer (smart)doelen te stellen</li> </ul> |



## Risicoleerling (drop-out)

De risicoleerling is creatief en over het algemeen erg gevoelig. Deze leerling loopt risico om als *drop-out* niet meer deel te kunnen/willen nemen aan het (reguliere) onderwijs. Hij is niet gemotiveerd voor schoolse taken en zoekt buitenschoolse uitdaging om zijn interesses te volgen.



Deze leerling geeft blijk van een negatief zelfbeeld: isoleert of verwaarloost zichzelf, verstoort situaties, bekritiseert zichzelf en anderen, voelt zich snel aangevallen of afgewezen.

De drop-out is een absolute onderpresteerder (presteert gemiddeld of minder) en heeft baat bij alternatieve leerervaringen. Deze leerling is op school slechts nog fysiek aanwezig, maar voelt en toont zich niet echt betrokken, of neemt zelfs onregelmatig deel aan het onderwijs. Er is een risico dat deze leerling uiteindelijk (zonder diploma) het onderwijs verlaat.

### Kenmerken van de risicoleerling (drop-out)

Deze leerling wordt in de schoolse situatie gekenmerkt door negatief gedrag: hij verzet zich tegen alles wat met school te maken heeft, uit dit als zodanig en steekt zijn energie in het niet-presteren. Vaak vertaalt dit negatieve gedrag zich naar de thuissituatie en uit zich in oppositioneel en onverantwoord gedrag. Ook kan het gebeuren dat hij zichzelf verwaarloost.

De positieve kenmerken van begaafdheid laten zich steeds minder zien, zowel voor de leerling zelf als voor de omgeving. Alleen hobby's (zoals muziek en computer) genereren nog positieve energie en maken talenten zichtbaar.

| Gevoelens en houding                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | Gedrag                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | Behoeften (aan)                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Rancuneus en boos</li> <li>• Depressieve gevoelens</li> <li>• Roekeloos en manipulatief</li> <li>• Gebrekkig / zwak zelfbeeld</li> <li>• Defensief</li> <li>• Onrealistische verwachtingen</li> <li>• Voelt zich niet geaccepteerd</li> <li>• Verzet zich tegen autoriteit</li> <li>• Niet gemotiveerd voor beloningen die door leraren bedacht zijn</li> <li>• Een subgroep is antisociaal</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Creëert crisissen en verstoort situaties</li> <li>• Zoekt spanning ('thrill seeking')</li> <li>• Wil werken voor de relatie</li> <li>• Neemt onregelmatig deel aan onderwijs, sport e.d.</li> <li>• Volgt buitenschoolse activiteiten die zijn interesse hebben</li> <li>• Lage schoolprestaties (gemiddeld of onder gemiddeld)</li> <li>• Kan zichzelf isoleren</li> <li>• Vaak creatief</li> <li>• Bekritiseert zichzelf en anderen</li> <li>• Levert inconsistent werk</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Veiligheid en structuur</li> <li>• Een andere omgeving als alternatief</li> <li>• Een individueel programma</li> <li>• Confrontatie en verantwoordingsplicht</li> <li>• Alternatieven</li> <li>• Professionele counseling</li> <li>• Richting en korte termijndoelen</li> </ul> |

## Tips bij het (h)erkennen van de risicoleerling (drop-out)

Actuele schoolse prestaties zullen geen houvast voor (h)erkenning geven. Wel is er in het gunstigste geval een grillig patroon te herkennen, gesteld dat hij zich nog wel inzet voor specifieke, meest creatieve, schoolse activiteiten waar eigen keuzes gemaakt mogen worden. Prestaties die geleverd worden in een niet schoolse setting, een portfolio, prestaties op bepaalde subtesten van intelligentietests en creativiteitstest laten wel vaak talenten zien.

Door de omgeving wordt vaak alleen nog het negatieve gedrag ervaren. Men maakt zich zorgen, is boos of kan zelfs bang zijn voor de leerling. Het is nodig door het negatieve gedrag heen te prikken. Door in een gesprek met de ouders het levensverhaal terug te halen, worden vaak de bijzondere, positieve kanten van deze leerling zichtbaar.

| Perceptie door volwassenen en peers                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Identificatie: Signalen (h)erkennen                                                                                                                                                                                                                                     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Volwassenen kunnen boos op hen zijn</li> <li>• Peers zijn veroordelend</li> <li>• Gezien als 'iemand in de problemen' of onverantwoordelijk</li> <li>• Gezien als opstandig</li> <li>• Anderen hebben soms angst voor hen</li> <li>• Anderen kunnen ongerust zijn om hen</li> <li>• Volwassenen voelen zich machteloos over hoe hen te helpen</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Individueel afgenomen intelligentietests</li> <li>• Hoge prestaties op subtesten</li> <li>• Gesprekken</li> <li>• Audities</li> <li>• Non-verbale intelligentietests</li> <li>• Nominatie door ouders en/of leraren</li> </ul> |

## Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

Het is essentieel voor ouders en school om te blijven vertrouwen op de potentiële talenten van deze leerlingen en dit met hen te delen. Ook is het belangrijk om in contact te blijven. Daar ligt immers de ingang bij de leerling om weer 'de weg omhoog' aan te durven gaan: zij willen vaak nog wel werken voor de relatie.

Ouders hebben regelmatig gezinsbegeleiding nodig; goede communicatie tussen ouders en school is essentieel. Vaak moet er intensieve, externe begeleiding gerealiseerd worden, zijn traditionele wegen weinig effectief en moeten leerervaringen geboden worden buiten de klassensituatie om. Begeleiding heeft pas een kans van slagen wanneer de leerling zelf betrokken is bij zijn eigen, uit te zetten, pad. In geval van onverantwoord gedrag, moeten grenzen worden aangegeven en kan (groeps)therapie nodig zijn.

| Ondersteuning thuis                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | Begeleiding op school                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Zoek begeleiding voor gezin</li> <li>• Vermijd machtsstrijd</li> <li>• Toon betrokkenheid voor buitenschoolse activiteiten</li> <li>• Stel vast of er sprake is van gevaarlijk gedrag</li> <li>• Blijf in gesprek en beschikbaar</li> <li>• Spreek aan op verantwoordelijkheid</li> <li>• Beperk straffen tot het minimum</li> <li>• Stel vertrouwen in hun vermogen obstakels te overwinnen en deel dit met hen</li> <li>• Blijf investeren in de relatie</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Houd de verwachtingen op peil en stel niet naar beneden bij</li> <li>• Laat diagnostisch onderzoek doen</li> <li>• Bied niet-traditionele studiev aardigheden</li> <li>• Bied verdiepingsmogelijkheden aan</li> <li>• Mentoraat en coaching</li> <li>• Volwassenenonderwijs (VAVO)</li> <li>• Coaching m.b.t. schoolloopbaan</li> <li>• Huisbezoeken</li> <li>• Bevorder veerkracht</li> <li>• Bespreek alternatieve mogelijkheden</li> <li>• Blijf pleidooi voeren ten gunste van de leerling en blijf zoeken naar alternatieven</li> </ul> |